

Sviesta kārtas dalīšana norautas rokas bremzes apstākļos

✂ Linda Kilevica

Viens miljons un 180 tūkstoši eiro – par šādu summu krasi saruka Valsts kultūrkapitāla fonda (VKKF) šā gada budžets, kad valdība neapstiprināja uzņēmuma “Latvijas Valsts meži” (LVM) ziedojuumu plānu. Trūkstošo naudu plānots paredzēt valsts budžetā, kultūras ministrs teicis, ka šogad VKKF budžeta pieaugums būs mērāms 1,37 miljonu eiro apmērā. Par situāciju un perspektīvām kultūras projektu finansēšanā, tostarp reģionos, iztaujājām VKKF padomes priekšsēdētāju DACI BLUĶI.

– Kādi ir bijuši un kādi pašlaik ir VKKF finansējuma avoti?

– Ļoti maz sūdzību par kultūrkapitāla fondu bija 2007.–2008. gadā, kad finansējums bija pieaudzis tik daudz, ka varēja atbalstīt apmēram 35–40 procentus no prasītā. Tad nav tā, ka neatbalsta ļoti labus projektus, kā notiek pašlaik. Tagad vidēji tiek finansēti 22–23 procenti. Visbiežāk iedod par maz, prasītājam ir grūti projektus realizēt. No katriem pieprasītajiem simt eiro varam iedot 23. Tas rada lielu neapmierinātību, dusmas un aizvainojumu. Mākslinieki paši mēģina saprast, kāpēc vienam labam rakstniekam iedeва, bet citam labam rakstniekam neiedeва. Tas noved pie neveselīga mikroklimata nozarēs.

Fonda budžeta pieaugums stabili plānoti notika līdz 2004. gadam, kad VKKF budžets bija piesaistīts tā sauktajiem “sliktajiem nodokļiem” – alkohols, tabaka, izlozes, azartspēles. Noteikts procents no šo nodokļu ieņēmumiem aizgāja kultūrai, nodrošinot garantētu palielinājumu. Ne tāpēc, ka mēs vairāk pīpētu un dzertu alkoholu, bet tāpēc, ka ir inflācija un šīs preces kļūst dārgākas. Tad nāca Eināra Repšes valdība, kuram piesaiste pie nodokļiem nelikās laba, tika lemsts, ka līdzekļi jādod katru gadu budžetā. 2009. gadā nāca krīze, VKKF budžetu samazināja uz pusi, 2010. gadā – vēl uz pusi. No finansējuma, kāds bija 2008. gadā, tagad

palicis mazāk kā 25 procenti. Nozare ļoti cītīgi strādāja ar politiķiem, un 2022. gads bija pirmais, kad fonds bija atgriezies pie noteikta procenta no akcīzes nodokļa. Līkumā ierakstīta pakāpeniska pāreja, pilnā apmērā VKKF to saņēmu 2024. gadā.

– Kā radās “Latvijas Valsts mežu” ziedojums?

– Krīzes laikā 2010. gadā kultūras ministre Sarmīte Ēlerte uzsāka sarunas ar LVM un Zemkopības ministriju, lai kaut kā aizlāpītu katastrofālo naudas trūkumu. Procesu pabeidza nākamā ministre Žanete Jaunzeme-Grende. Tā mēs kopš 2011. gada dzīvojam, ka bāzes finansējumam vēl klāt bija LVM ziedojums. Līdz pērnā gada decembrim...

– Kas pēkšņi notika, ka LVM ziedojums valdībai bija jāaptur un tā rezultātā reģionu programmas paliek neizsludinātas?

– Nevienam politiķim nebija pretenziju, ka ziedojums nonāk kultūrai un sportam, arī labdarībai “Ziedot.lv”. Taču beidzamajos gados bija parādījusies jauna tendence ziedot naudu konkrētām pašvaldībām bez jebkādiem konkursiem. Publiski izskanējās, ka līdzekļi ziedoti bērnu laukumiem. Piekritu, ka nav īsti pareizi dot kādam naudu tāpēc, ka viņš man patīk vai pirmais uzrunāja. Politiķiem taisnība, šis princips bija jāmaina. Tomēr tā vietā, lai mainītu vienu segmentu, vienkāršāks vienmēr ir noraut rokas bremzi tā, ka apstājas viss, par ko politiķi tai brīdī visdrīzāk pat neaizdomājās. Daudz kas būtu bijis citādi, ja ziedojuma saņēmēji būtu nosēdināti pie galda un ar viņiem aprunātos.

– Kultūras ministrs taču palika iepriekšējais, viņš situāciju pārzina!

– Nauris Puntulis arī ir VKKF padomē. Ja ministrs deva ļoti mazas cerības, ka kaut kas varētu uzlaboties, tad padomē nolēmām, ka iesim ar šo ziņu skatī, publiski un skaidrosim, kuras jomas līdzekļus nesaņems. Politiķi uz to reaģēja, arī nevalstiskās organizācijas rakstīja vēstules. Vismaz pašlaik koalīcijā ir vienojušies par palielinājumu 3% apmērā no akcīzes nodokļiem jau šīnā gadā.

– Tas nenotiks uzreiz.

– Process ir ilgs. Budžetu solās pieņemt marta vidū, pāiet laiks, kamēr Valsts prezidents izsludina. Kamēr nauda nonāks fonda kontos, sadalīt projektiem to varēs otrajā pusgadā. Līdz ar to sagaidām, ka pirmais VKKF projektu konkurss būs ļoti sarežģīts un ar lielu konkurenci. Tur pretendēs gan finansējumu nesaņēmušie valstiski nozīmīgie pasākumi, gan tie, kas tradicionāli nāk uz kārtējiem konkursiem, gan arī mazo projektu pieteicēji, kas realizāciju plānojuši gada pirmajā pusē.

– Spiedīgos apstākļos vēl vairāk saasinās jautājums, kā izvērtēt, kam nauda pienākas?

– VKKF ir likums un darbības nolikums, pēc kura jāvadās. Tur skaidri ierakstīts, ka fonda mērķi ir profesionāla jaunrade un tās pieejamība. Tas, ka fonds ir apaudzis ar dažādām mērķprogrammām, kas tiešā veidā nav ne jaunrade, ne pieejamība, ir cits jautājums. Esam uzsākuši diskusijas ar Kultūras ministriju par to. Situācija radusies no tā, ka ministrija nav spējusi finansēt savā pārziņā esošās iestādes un organizācijas, tāpēc mērķprogrammas lāpa caurumus. Piemēram, programma “Kulturizglītības iestāžu materiāli tehniskais nodrošinājums”. Ja ir valsts mūzikas, mākslas un deju vidusskolas, tad valstij vajadzētu tās nodrošināt bāzes budžetā, nevis skolai jānāk un konkursa kārtībā jāprasa nauda klarnetei.

– Tāpat valda neizpratne par to, ka VKKF piešķir projektu līdzekļus valsts budžeta organizācijām.

– Valsts orķestriem, teātriem, mākslas muzejiem no budžeta iedod naudu algām, īres, siltuma, elektrības nomaksāšanai, bet radošajam procesam pāri nepaliek. Ja vēlas piesaistīt slavenus diriģentus, režisorus vai viesaktierus, nauda kaut kur jāņem. Viņi nāk un prasa VKKF. Kamēr valsts neatradīs veidu, kā finansēt radošo procesu, līdz ar ko viņi nedrīkstētu startēt, tik ilgi nevaram aizliegt nākt un konkurēt. Ir nozares, kurās konflikts jau ieprogrammēts, manuprāt, vissāpīgāk ir neatkarīgajiem teātriem, kam no fondiem jāpiesaista

“Veselu virkni mērķprogrammu neizsludinājām zināmas krīzes situācijas dēļ,” saka Dace Bluķe. “Cerams, ka Saeimā politiķi vairs nekādus griezienus budžetā netaisīs.”

EGONA ŽIVERTA FOTO

nauda un jānopelna viss savai uzturēšanai, kamēr valsts un pašvaldību teātriem ir apmaksāta darbības vieta un nodrošinātas algas. To sviesta kārtu uz visiem sanāk izsmērt plānākā kārtā.

– Par reģionu kultūras programmām arī diskutē, piemēram, vai tad, ja kāds Latgalē nolēm j filmu uzņemt, viņam ir priekšrocības.

– Reģionālas programmas atšķiras ar to, ka projekti nav tik vērienīgi. Visās kopā tie ir ap 250 projektiem. Notiek divkārsa at-sijāšana. Vispirms VKKF izsludina konkursu šo programmu īstenotājiem. Kurzemē šo konkursu administrē Kurzemes plānošanas reģions, kas veido komisiju, iekļaujot ekspertus, kas pārzina vietējo kultūras dzīvi, vienmēr ir arī kāds VKKF padomes pārstāvis. Plānošanas reģions nosaka savas atbalstāmās prioritātes. Vienu gadu, piemēram, prioritāte bija tāda, lai dažādas organizācijas vairāk sadarbotos. Ja rakstnieks atbrauc uz vienu mazu bibliotēku, tad lai tajā reizē viņam šai reģionā būtu vēl pāris tikšanās ar lasītājiem. Muzeji šajos konkursos sniedz projektus kādas lokālas kultūrvērtības restaurācijai, kam nevajag pārāk daudz naudas. Reģiona eksperti arī var labāk novērtēt, pārzina, vai īstenotāji ir cilvēki, kas to var izdarīt.

– Vai šādā sistēmā nav lieli interešu konfliktu riski?

– Tā ir Latvijas kopīga nelaime, ka nozares ekspertu ir tik, cik ir. Latvijas mērogā jau gadus desmit dejas nozare grib pastāvēt atsevišķi, bet brīdī, kad jāatrod septiņi eksperti, kuri divus gadus paši nevarēs piedalīties konkursos un prasīt sev, saprot, ka to nevar. Puse ekspertu katru gadu mainās, un tad divus gadus nedrīkst šos pienākumus veikt. VKKF mēs stingri ievērojam to, ka eksperti informē par interešu konfliktu esamību un nepiedalās šo projektu apspriešanā un izvērtēšanā. Klātienē iziet no telpas, zūmā – atslēdzas un gaida zvani, lai pievienotos atpakaļ. Es pati kā Liepājas domes deputāte esmu interešu konfliktā ar pašvaldības kultūras iestāžu iesniegtajiem projektiem un neesmu klāt to apspriešanā. ■

Lieta Rimkus

Ar kultūrizglītības programmas “Latvijas skolas soma” atbalstu aktieris Ēriks Vilsons viesojies vairākās Latvijas skolās un to turpina darīt arī šobrīd. Lielākā daļa bērnu un jauniešu ļaunas mākslinieka piedzīvojumam, lec iekšā stāstā un pēc izrādes nāk aprunāties, dalās emocijās. Tomēr ir reizes, kad auditorija ir nevaldāma un robežu pienācīgai uzvedībai un cieņai pret priekšā stāvošo runātāju vienkārši nav. “Tādās reizēs lieku lietā visādu gadu gaitā apgūtus paņēmienus, reizēm kļūstu pavisam negants un izraidu no auditorijas, tad gan bažīgi raugos apkārt, vai mani pašu kāds neizdzīs par šādu izturēšanos,” stāsta Ē. Vilsons.

VAIRS NEVAR AIZKLAUVĒTIES

Rīgas Valsts tehnikums ir viena no daudzajām skolām, kurā Ē. Vilsons 1. kursa jauniešus iepazīstināja ar Rūdolfu Blaumaņa stāstu “Nezāle” un bēdu lugu “Pazudušais dēls”, darbībā iesaistot arī pašus klausītājus. Atsauksmes no skolas bija tikai pozitīvas: “Pēc Ē. Vilsona monoizrādes noskatīšanās un noklausīšanās jaunieši atzina, ka viņiem mākslinieka uzstāšanās ļoti patikusi, likusi padomāt par cilvēka dzīves vērtībām, attiecībām un ka daudziem tā ir pirmā pieredze būt tik tuvu saskarsmē ar teātra mākslu. Lai arī tēmai par pazudušo dēlu ir jau vairāk nekā divi tūkstoši gadu, tomēr tā joprojām ir aktuāla arī mūsdienās.”

Tieši tāds ir izbraukuma izrāžu mērķis – tuvināt jauniešus teātra mākslai un mudināt domāt, tomēr ne viss ir tik gludi, kā radās. Aktieris un grāmatu autors ir patiešām nobažījies par mūsdienai jauniešiem. Gadījies redzēt visādas situācijas un attieksmi. “Man vienkārši ir bail, ka mūsu bērni pārstās domāt,” viņš satraucas. Ciemojoties skolās, novērojis, ka jaunieši neuztur acu kontaktu, nevēlas iesaistīties, nemaz nedzird un neciena priekšā esošo cilvēku, kur nu vēl runāt par iesaisti. “Ir bērni, līdz kuriem vairs nevar aizklausvēties, daļa no tiem nāk no sociāli nelabvēlīgām vidēm. Viņš ir ieņēmis savu rajona sliktā puīša tēlu, un viss. Viņam ir pilnīgi vienaldzība par visu. Un tad pēc izrādes pie manis nāk skolotāja starojošām acīm un saka: Ērik, mums izdevās! Man ne vienmēr ir tā pati pārliecība par izdošanos, bet man ir prieks to dzirdēt, tāpat esam tikuši kaut gabaliņu viņiem tuvāk. Tāpat nācies sastapties ar ļoti daudziem talantīgiem un centīgiem skolotājiem, kuri patiešām spēj aizraut. Tomēr pat viņiem tas vairāk neizdodas,” stāsta aktieris.

SIMBOLIŅŠ DZĪVU EMOCIJU VIETĀ

Mākslinieks ir pārliecināts, ka svarīgi bērņus radināt pie noteikumiem – te ir telpa, kur notiek izrāde, te ir jāuzvedas šādi un ne citādāk. Mobilie telefoni jānoliek malā, lai var klausīties un iedziļināties. “Ziniet, esmu bijis dažās palīgskolās, tur ir lielāka koncentrēšanās spēja. Varbūt tas ir atkarīgs no attiecīgās skolotājas vai konkrētās vides, kurā viņi auguši, no noteikumiem, ko iepriekš ievērojuši. Tāpat būtu arī Valdorfskolās, kur telefonus uzreiz ieliek kastītēs un bērni stāstītāji ir dziļi iekšā. Fenomens – skatās pat acīs. Ļoti daudzās skolās bērni nevar paskatīties acīs, lavierē starp mobilo telefonu un to, vai neviens viņu negrasās apcelt, aizrādīt. Manuprāt, ir jāuzstāda konkrēti noteikumi, jo šobrīd tādi neeksistē, arī pedagogi ir diezgan bezspēcīgi, baidoties aizskart bērnu tiesības. Mana pārliecība,

Domāšanas gadsimta beigas?

FOTO NO JĀŅA EGLIŠA PREIĻU VALSTS ĢIMNĀZIJAS ARHĪVA

Mākslinieks Ēriks Vilsons atraktīvi, radoši un atjautīgi iepazīstina Jāņa Eglīša Preiļu Valsts ģimnāzijas jauniešus ar teātra mākslu un mudina iesaistīties uzvedumā.

ka pedagoģija nedrīkst būt visatļautība. Jā, tagad ir brīvības laiki, tomēr mēs visi nevaram darīt, ko nu kurš grib,” pārliecināts ir Ē. Vilsons.

Viņš novērojis, ka transformēties sākuši ne tikai bērni, bet arī pieaugušie. Nesen mākslinieka draugam nomirusi māte un draugi kopīgi izveidotā grupiņā šo ziņu komentējuši, sūtot mazas emociju zīmītes. “Un vienā brīdī man tas likās tik truli. Ja es pat šādā brīdī cilvēkam nevaru izteikt līdzjūtību un noformulēt savas domas, tad kāda jēga aizsūtītām eņģelītim? Man šķiet, tas viss ir ļoti saistīts. Pat emocijas mums notrulinās, vieglāk nosūtīt zīmīti nekā just. Bērņiem bieži dāvina viedierīces ar cerību – attīstīties, tomēr ne reti tas nes vairāk ļaunuma nekā labuma. Izrādes laikā bērns nespēj koncentrēties, pat ja iekārta noslēgta klusuma režīmā, viņš tāpat gaida, kad tā ievērosies vai iemirdzēsies. Viņi ir ieslēgušies tajā informācijas plūsmā, lai neatpaliktu no pasaules. Jā, ir lietas, ko paņemt no turienes, tomēr ļoti daudz tiek zaudēts. Lasītprasme ir jau zudusi,” pamanījis aktieris. Pirms pieciem gadiem piedalījies projektā, kur kopā ar bērņiem lasījuši dzeju, tobrīd skolēni vēl spējuši to izdarīt, šobrīd, piecus gadus vēlāk, reti kurš bērns vairs spēj nodedzēt dzejoli. “Ir 5. klases bērns, kurš ļoti labi var izteikties, savukārt ir septiņpadsmitgadnieki, kuri izsakās 5. klases līmenī. Visādi ir.”

RUNĀT KĀ AR GUDRU

Nākamā lieta, kas mākslinieku uztrauc, ir bērnu nevēlēšanās iesaistīties, bailes, kauns, nepārliecinātība. Aktiera atvases gan jau ir pieauguši, bet viņš atminas, ka 13–15 gadi bija visgrūtākais vecums. “Notiek pasaules paplašināšanās, sāk interesēt pieaugušo cilvēku lietas. Tas ir tāds starpposms, kurā patiesībā bērni jūtas diezgan vientuļi. Tas trauslais ceļš, kad no mazā ģenija, kuru slavēja visa ģimene, ja noskaitīja četrīndi, viņš paliek par bez piecām minūtēm pieaugušo, kurš ne reti dzird savā virzienā vērstu: “Vai tu beidzot klusēsi, idiot! Nu, ko tu jaucies visu laiku, taču aizver muti!” Jaunais pieaugušais paliek par dadzi un ieraujas sevī. Pašpārliecība ir salauzta. Viņiem ir ļoti, ļoti grūti, un es

nedomāju, ka ar viņiem būtu jārunā *TikTok* valodā, lai gan tā arī ir ideja, kā tikt līdz bērnam. Man liekas, ka ar jauniešiem vajag runāt kā ar gudru pieaugušo, tad arī viņš iztaisnos muguru un kļūs par gudru pieaugušo. Ir svarīgi, kā mūs uztver vistuvākie. Jo mēs jau uz viņiem tā skatāmies, dodam viņiem to sajūtu.” Ē. Vilsons ir pārliecināts, ka mūzikas skolas, teātra pulciņi un citas aktivitātes agrīnā vecumā bērņus attīsta vispusīgi un ļauj izprast, ko nozīmē būt uz skatuves. “Ja pats to sapratīs un izbaudīs uz savas ādas, tad arī, neskatoties uz savu hormonu vētru, spēs novērtēt cilvēku, kas viņam ir priekšā. To tiešām esmu pamanījis, ka, mācoties mākslas skolā, dizaina skolā, jaunieši, apgūstot vienu profesiju, spēj sajūst empātiju pret citu profesiju.”

KUR JAUNĒTIM IET PĒC MĀKSLAS?

Kāda mamma, kuras ģimenē aug trīs dēli, vecākajam 13 gadi, sūdzējās, ka isti jau neesot, kur atvasi aizvest uz teātri. Ir vai nu leļļu teātris, vai nu teātris pieaugušajiem. Atliek tikai kino. “Jā, mūsdienās ļoti daudz tiek ražots izklaides materiāls, tas, ko var pārdot. Tomēr pusaudžus drīkst vest uz lielo teātri, vēlāk izrunājot redzētās tēmas. Protams, es nedomāju kādu zemjostas komēdiju, tas nav vajadzīgs. Bet, ja uz skatuves parādās kails ķermenis, tas nav nekas nepieņemams. Nav jāsarģā bērns no viņam it kā nesaprotamām lietām, tās vienkārši ir jāizrunā ar cieņu. Vai tiešām jūs domājat, ka internetā vai uz ielas viņš nav redzējis daudz ko šokējošāku nekā uz skatuves? Un tur viņam nav atbildes par notiekošo, savukārt, redzot teātri izspēlētās situācijas kopā, jūs varat dalīties ar viedokļiem, apspriest redzēto un veidot saturīgu sarunu,” viņa saka.

Tikmēr Liepājas Tautas mākslas un kultūras centra Bērnu teātra vadītāja un teātra mākslas pasniedzēja Anita Strazdiņa šajā nolūkā aicina apmeklēt amatiereteātru iestudējumus, kur esot lērums jauniešiem piemērotu izrāžu. Tāpat viņa piekrist viedoklim, ka gan izrāžu apmeklēšana, gan bērnu iesaiste pulciņos jau no mazotnes noteikti dotu rezultātu, saskaroties ar izrādēm. “Mazie bērni uz skatuves lielākoties kāpj brīvi un droši, ja viņiem ir jautri un

patīk, viss ir kārtībā. Vismazāk viņus satrauc, ko par viņiem var padomāt. Tāpēc rosīnu ļaut un mudināt skaitīt pantiņus pie eglītes, gatavot priekšnesumus mājās, novērtēt tos, ieklausīties un sadzirdēt. Pirmsskolas vecuma bērņus svarīgi radināt pie pasākumiem – runājot piecelties kājās, aplaudēt, ja uzstājas citi.”

VIENĀ ROKĀ GRĀMATA, OTRĀ TELEFONS

A. Strazdiņa novērojusi, ka bērņos parādījusies ārkārtīgi liela kauna sajūta un pašpārliecības trūkums. “Latviskā mentalitāte vispār nav par būšanu atvērtiem, tomēr būtu jābeidz kultivēt tās bailes no skatuves, priekšā nākšanas. Teātra mākslas stundās lieliski redzu to, ka bērns aiz sola jūtas brīvāk, var izteikties, pat izrunāties. Grūti ir tieši iznākt priekšā, kad uz viņu skatās. Zema pašapziņa, kauna izjūta, vēlme noturēt savu autoritāti klasesbiedru acīs. Tas viss ir problemātiski, un tad viņš ieiet savā ierastajā pasaulē – telefonā, kurā iegrimt. Tur neviens uz viņu neskatās, viņš var darīt savas lietas, kas interesē. Man gan liekas, mēs paši esam viņus tur noveduši, vide, kurā viņi aug, dzīvo, viņu personīgās robežas, kas tiek pārkāptas. Tieši tas ir iemesls, kādēļ bērni aizklājas, – austiņas, kapuces, saulesbrilles, ka tikai tālāk no visa.”

A. Strazdiņa atzīst, ka arī teātra mākslas stundu vadīšana nav no vieglākajiem uzdevumiem: pusaudžiem liekas, ka ķēmoties ir vieglāk un tā viņi izskatās labāk, lai gan tā patiesībā nav.

“Būsim godīgi, tieši vecāki savai atvasei rokās ieliek šo telefonu, bērns līdz tam pats nezina, ka tur ir jūtība vai spēlītes. Mēs radām šo ieradumu. Protams, mūsdienā bērns nestaigās ar grāmatu padusē, ja arī staigās, otrā rokā būs telefons, un tas ir normāli. Lai ieinteresētu lasīt, tam ir jāvelta laiks, tā mums vienmēr trūkst, jāpiemeklē literatūra un jārada priekšzīme lasot. Skolā vienkārši pateikt: lasi! – tas nedarbojas. Viņš tā vietā var noskatīties trīs minūšu garu video, kur informācijas būs krietni vairāk. Nevaram gaidīt no bērna to, ko nedarām paši,” pārliecināta A. Strazdiņa. ■

Avīzes cilvēku “pieslēdza” laikmetam

leiva Vilmane

Saldus laikraksta “Saldus Zeme” redakcijā viena jubileja pārklājusies ar cita notikuma gadskārtu – pērn 5. janvārī latviešu pirmajam preses izdevumam apritēja 200, bet šogad 2. februārī Saldus avīze svin 60. dzimšanas dienu.

IZMAINA UZSKATUS PAR LASĪŠANU

Reģionālā prese laužas cauri sarežģītiem laikiem, taču svētku priekšmums, saldeniekiem, nav izplēnējis. Avīzes jubileju gaidām kopš pērnā gada novembra, kad Saldus novada bibliotēkā mūsu ilggadējās žurnālistes Zenta Bajāre, Valda Deruma un Tamāra Kļaviņa kuplam interesentu lokam stāstīja par savas darba dzīves būšanām un nebūšanām. Ap to laiku iesākām pārlasīt vecos izdevumus un mūsu dienu lasītājus iepazīstināt ar fragmentiem, kas atklāj pagājušo laiku tradīcijas, vidi un cilvēkus.

“Saldus Zeme” ir Kurzemes preses pastārīte, jo to izveidoja 1963. gadā. Citas avīzes padomju laikos iegāja ar cariskajā Krievijā vai Latvijas Republikā dibinātiem izdevumiem. Piemēram, Kuldīgas “Kurzemnieks” gadus skaita no 1910. gada, Liepājas “Kurzemes Vārds” – no 1918., ventspilnieku “Ventas Balsis” – no 1921. Otrā pasaules kara pēdējā gadā nodibināja tagadējās “Talsu Vēstis”.

Kurš rakstīja par Saldus apkaimi? Neticu, ka “Saldus Zeme” – līdz 1989. gadam “Padomju Zeme” – būtu radusies tukšā vietā. Atbildi uzzināju no Latvijas avīzniecības pētnieces, Latvijas Universitātes komunikācijas zinātni profesores Vitas Zelčes.

Viņai par reģionālās preses pirmsākumiem jautāju, paturot prātā vēsturnieces skaidrojumu par preses lasīšanas paradumu pirmajiem aizmetņiem. Tie jāmeklē dzimtbūšanas atcelšanā, kad 90% cilvēku ieguva citu juridisko statusu. Milzīgā sociālā reforma izmainīja daudz ko, ieskaitot latviešu uzskatus par lasīšanu. Ar to bijis tāpat kā tagad ar datorprasmēm – bez tām cilvēks nevarējis “pieslēgties” savam laikmetam. 19. gadsimta vidū lasīšana demokratizējās, jo garīgās elites privilēģija ieviesās arī vienkāršo ļaužu dzīvē. Pirmais latviešu preses izdevums “Latviešu Avīzes” un iztulkotais stāsts “Grāfa lielmāte Geneveva” bijuši sava laika dižpārdokļi, tie zemnieku ģimenēs veicināja paradumu lasīt avīzi un saturu atstāstīt citiem. 1897. gadā Kurzemē bijis 70% lasītprātēju (citos avotos minēti 88%).

IESĀKA AR MIRUŠO SARAKSTIEM

Vita Zelče Saldus avīzniecības vēsturi meklēja rādītājā “Latviešu periodika”, visos četros sējumos. Tie apliecina, ka mana pilsēta nebija izņēmums, – arī tajā vispirms parādījās sludinājumu lapa, bet pirmie ziņu un aprakstu izdevumi – dažus gadus vēlāk.

“Nevaru pilnīgi droši nosaukt Saldus pirmo preses izdevumu, jo periodikas rādītājā nav to, kurus izdeva vācu valodā vai jauktās valodās. Ja vadāmies no rādītāja, tad bija tā: 1912. gadā iznāca “Saldus Sludinājumu Lapa”. Nelielajā reģionālās preses mēģinājumā publicēja darba sludinājumus, preču un pakalpojumu reklāmu, vietējas pārvaldes paziņojumus,

FOTO NO “SĀLDUS ZEMES” ARHĪVA

Vēsturisks notikums. 1989. gada 7. februārī Saldus avīze nomainīja savu nosaukumu no “Padomju Zemes” uz “Saldus Zemi”. Atmodas gados līdzīgi rīkojās daudzi laikraksti.

Vairāk nekā 9000 numuru. “Saldus Zemes” žurnālistu sarakstītais, fotogrāfu safotografētais un karikatūristu uzzīmētais 60 gadus burtiski jāmēra kaudzēs.

mirušu cilvēku vārdus un līdzīgu informāciju. 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā šāda tipa izdevumi parādījās vairākās Kurzemes pilsētās. Nekas neparasts, ja informācija bija trijās valodās – latviešu, krievu un vācu –, jo pilsētās lietoja visas,” skaidro vēsturniece.

Pirms “Saldus Sludinājumu Lapas” manas puses cilvēki, visticamāk, lasījuši Kurzemes guberņas administratīvā centra Jelgavas un ekonomiski strauji augošās Liepājas avīzes: “Viegli iztēloties, ka Saldus pastā un veikalos nonāca izdevumi no abām pusēm. Tie, kuri interesējās par ekonomiskiem jautājumiem, droši vien izvēlējās Liepājas presi. Ja saistīja pārvaldes tēmas, izglītība un kultūra, tad lasīja jelgavnieku rakstus,” norāda Vita Zelče.

VILINĀJA IZREDZES NOPELŅĪT

Starpkaru Latvijā Saldū iznāca vairāki izdevumi. Hronoloģiski: “Saldus Ārēs” (1925–1926), “Saldus Ziņas” (1928–1932), kuras pēc tam pārtapa par “Saldus Avīzi” (1932–1940). Izdeva arī “Lejaskurzemes

Ziņas”, “Republikas Domas”, “Pirmās Saldus Lauksaimniecības un Rūpniecības Izstādes Vēstnesi”, “Saldus Balsis” un “Saldus Vēstnesi”.

Komunikācijas vēstures pētniece secina: Saldū vadošajiem laikrakstiem laiku pa laikam pieteicās konkurenti, taču tie nav spējuši atņemt auditoriju un reklāmdevējus. Sīva drūzmēšanās preses biznesā bijusi arī citās pilsētās. “Bija raksturīgi jauniem izdevumiem parādīties vēlēšanu gados, tāpēc iesaku pievērst uzmanību avīžu izdevējiem. Izskatās, ka Saldus bijis bezparteijs novads, vismaz galvenie izdevumi sevi tā pozicionēja. Saldū atšķirībā no citiem reģioniem nebija ietekmīgāko partiju – Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas un Latvijas Zemnieku savienības – reģionālo laikrakstu. Daudzi vēlējās pelnīt ar preses izdošanu, jo starpkaru Latvijā avīzes bija populāras. Otrs vadošais medijs bija kinoteātris, jo Latvijas Radiofonam līdz padomju okupācijai bija neliela auditorija,” paskaidro vēsturniece.

ZIŅAS BLAKUS PIENAM

Padomju Savienībā ieviesa standartu – katram rajonam savs laikraksts. 1949. gada 31. decembrī nodibināja Saldus rajonu, desmit gadus tā aktualitātes atspoguļoja kuldīdznieku “Padomju Dzimtene”. Dažus gadus, no Padomju Savienības vadītāja Ņikitas Hruščova reformu sākuma līdz fiasko, Saldus rajonu iekļāva plašākā ekonomiskajā reģionā, un tad mūsu pastkastītēs gaidīja liepājniekiem, aizputniekiem un saldeniekiem adresēto “Komunistu”. Kad atgriezās pie rajona dalījuma, Saldus atguva savu avīzi – “Padomju Zeme” iznāk kopš 1963. gada 2. februāra. “Kāpēc tāds nosaukums? Varbūt tāpēc, ka 1962. gadā pārdēvēja Limbažu avīzi “Padomju Zeme” un Latvijas Padomju Republikai gribēja atgūt “Padomju Zemi?” profesore parausta plecus.

Visos laikos prese izplatīta vietās, kur visvairāk cilvēku, – tirgus laukumos, pastā, pirmās nepieciešamības preču veikalos un ēstuvēs. “20. gadsimta sākumā Rīgā, taču pieļauju, ka arī mazākās pilsētās avīzes tirgoja piena bodēs. Tās cilvēki apmeklēja ik dienu vai katru otro un tāpēc bija piemērotas visjaunākajiem laikrakstiem. Ne velti sacīja, ka ziņas saskābst tikpat ātri, cik piens. Padomju laikos presi izlika kioskos, taču mūsdienās tā atkal atgriezusies veikalos. Attīstība pa apli notikusi arī tehnoloģiju ziņā – ziņas ekrānos nav nekas jauns. 19. gadsimta beigās Tomass Edisons patentēja pirmo individuāli lietojamu ekrāna ierīci kinetoskopu. Mūsdienu tehnoloģijas ļāvušas ekrānā nonākt arī reģionālai preseī. Tā, tāpat kā visa pasaule, dzīvo līdzīgu tehnoloģiju attīstībai, tomēr reģionālās avīzes būtība visos laikos bijusi nemainīga – nodrošināt indivīda saikni ar viņa kopienu. Reģionālā medija darbībā “vieta” visu laiku bijis galvenais jēdziens,” uzsver Vita Zelče. ■

Mūzika

◊ 4. un 5. februārī koncertzālē "Lielais dzintars" Liepājā mūzikas gardēžiem būs iespēja vienā nedēļas nogalē divos notikumos aizceļot no 17. līdz 20. gadsimtam. Virtuozais franču ansamblis "Les Épopées" piedāvās daudzpusīgu programmu ar Klaudio Monteverdi un viņa laikabiedru opermūzikas pērlēm, savukārt beļģu kameransamblis "Het Collectief" jaunās interpretācijās atskaņos pagājušā gadsimta kameramūzikas zelta repertuāru.

◊ 5. februārī koncertzālē "Latvija" Ventspilī poļu mūzikas vakarā koncertprogrammā "Viens Osokins un divi Šopēni" izskanēs izcilu un pasaulē zināmu poļu komponistu Friderika Šopēna un Mečislava Veinberga skaņdarbi.

◊ 10. februārī Brocēnu Kultūras centrā būs "Kantri un šlāgermūzikas svētki. Mārim Slokam 60". Programma izveidota no grupas "Kaidonis" labākajām dziesmām.

◊ 9. februārī Talsu tautas namā klausītājus pulcēs grupas "Raxtu raxti" jubilejas koncerts.

◊ 10. un 11. februārī koncertzālē "Latvija" izskanēs Saksofonmūzikas svētku koncerti. Vispirms varat apmeklēt festivāla "Saxophonia" Latvijas Radio bigbenda koncertu ar amerikāņu mūziķu Donija Makaslina (saksofons) un Džeisona Lindera (taustiņinstrumenti) piedalīšanos. Bet nākamajā dienā uz skatuves kāps Ventspils bigbends un solisti.

◊ 14. februārī Talsu tautas namā skanēs Maestro Raimonda Paula un dziedātājas Dināras Rudānes koncertprogramma "Viņa un Viņš".

◊ 14. februārī teātra namā "Jūras vārti" Ventspilī izskanēs īpaša Latvijas roka veterānu "Pērkons" un Liepājas Simfoniskā orķestra koncertprogramma, kurā grupas skaņdarbi ietērsies simfoniskā skanējumā. Dziesmu aranžijas šai programmai veidojis komponists Andris Sējāns.

◊ 18. februārī Kuldīgas Kultūras centrā grupas "Bet bet" labāko dziesmu koncerts.

◊ 19. februārī koncertzālē "Latvija" ģitārists Kaspars Zemītis aicina klausītājus uz koncertprogrammu "Zemītis. Kaspars Zemītis. 50 atspulgi", kas tapusi kopā ar viņa dēliem Kārli, Mārtiņu Matīsu un Jēkabu.

◊ 25. februārī koncertzālē "Latvija" ar koncertu viesojas flamenko ģitārists Daniels Kasaress.

◊ 25. februārī koncertzālē "Lielais dzintars" 31. Liepājas Starptautisko zvaigžņu festivālu atklās Valda Vikmaņa Latvijas Jauno atskaņotājmākslinieku konkursa laureāti, kuri uz skatuves kāps kopā ar Liepājas Simfonisko orķestri. Koncerta vainagojums – starptautiski pazīstamā vijolniece Kristīne Balanas kopā ar LSO Gunta Kuzmas vadībā atskaņos A. Dvoržāka Vijolkoncertu.

Kino

◊ 4. februārī Rubas tautas namā un 22. februārī Saldus novada pašvaldības administratīvajā ēkā filmas "Mātes piens" seanss. Mātes un meitas dzīvesstāsts padomju okupētajā Latvijā uzņemts pēc Noras Ikstenas tāda paša nosaukuma romāna. Filmas epizodēs pavīd Rubas skati.

◊ 15. februārī Saldus novada pašvaldības administratīvajā ēkā filmu studijas "Animācijas brigāde" visjaunākās leļļu filmas "Lielais Indriķis" seanss.

◊ Kuldīgas Kultūras centra jaunajā kinozālē iespējams noskatīties filmas "Avatars: Ūdensceļš" un "Minioni 2".

Mantojums

◊ 9. februārī Rubas tautas namā Meteņi kopā ar folkloras kopu "Ruba".

◊ Februārī Kursišu bibliotēkā-informācijas centrā iepriekš nepublicētu fotogrāfiju izstāde "Barikādes kursišnieku acīm", autori: Aldis Slūtiņš, Vilnis Grinbergs, Juris Lagūns.

◊ 20. februārī, Dzimtās valodas dienā, Blīdenes bibliotēkā konkurss "Atpazīsti vecvārdus!".

Teātris

◊ 11. februārī Liepājas teātrī gaidāma A. Čehova lugas "Kaija" pirmizrāde Dmitrija Petrenko režijā. Stāsta centrā ir divi jaunieši – Kostja un Nina. Viņi ir pārliecināti, ka laimīgus viņus padarīs tikai mākslas pasaule, kurai viņi grib būt piederīgi. Viņi tic, ka mākslinieks ir vienīgais cilvēks uz pasaules, kas var būt pa īstam saprasts un mīlēts. Tāpēc viņi ir gatavi riskēt, provocēt un maksāt par šādu dzīvi visaugstāko cenu. Bet vai viņi ir gatavi vilties un saprast, ka ambīcijas ne vienmēr ir tas, kas padara cilvēkus laimīgus?

◊ 14. februārī Liepājas Olimpiskajā centrā un 15. februārī Brocēnu Kultūras centrā ar stand-up komēdiju "Mačo" viesosies "Pannas teātris". Veicot vīriešu tipoloģijas pētījumus un aplūkojot sabiedrībā sastopamos vīriešu tipāžus, izradē uzzīmēts mūsdienu latviešu mačo dramaturģes Aivas Birbeles acīm. Mačo lomā – Ainārs Ančevskis.

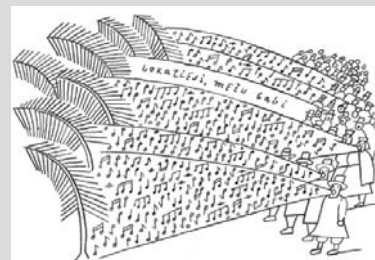
◊ 16. februārī teātra namā "Jūras vārti" viesojas Liepājas teātris ar Dmitrija Petrenko iestudēto izrādi "Малыш".

Māksla

◊ Līdz 9. februārim Saldus novada bibliotēkā Jaņa Rozentāla Saldus mākslinieku grupas 70. jubilejas gadam veltītā ciklā ilggadēja grupas dalībnieka Laimonda Karela personālizstāde. Viņam šogad būtu apritējis 100.

◊ Visu februāri Kuldīgas novada muzejs aicina apmeklēt izstādi "Uzzīmē baltu lietu" un iepazīt, kā gleznot ar vārdiem vai rakstīt ar otu. Izstāde ļaus iepazīt Andras Manfeldes darbus un ceļu mākslas pasaulē un Neonillas Medvedevas lieliskās gleznas, kurās redzama šarmantā Kuldīga.

◊ Līdz 15. martam koncertzālē "Lielais dzintars" apskatāma grafiķa un zīmētāja Māra Bišofa darbu izstāde "Dziesmu un deju svētki". Izstādes koncepcija un zīmējumi tapuši 2018. gadā, 12 zīmējumu – sietspiežu ciklā mākslinieks sev raksturīgajā rokrakstā iekodējis jautājumus, par to, kas mums, latviešiem, ir šie svētki, kā arī rosina domāt par šīs tradīcijas nozīmi mūsu dzīvē un lomu Latvijas kultūrā.

Citas lietas

◊ 3. februārī Nīkrāces Atpūtas centrā notiks mākslinieces Aijas Pīgoznes meistarklase "Mans veiksmes talismans".

◊ 3. februārī Talsu novada muzejā atklās ceļojošo fotoizstādi "Baltijas dziljūra". Izstādē izvietotie darbi ļauj tuvumā aplūkot Baltijas jūras pārsteidzošo dziļu krāšņumu, tās augus un dzīvniekus. Izstāde būs skatāma līdz 28. februārim.

◊ 5. februārī Talsu tautas namā notiks Kurzemes reģiona amatierteātru skate.

◊ 10. februārī Nīgrandes pagasta Kalnu kultūras namā Mīlestības svētku balle kopā ar grupas "Roja" solistu Jāni Kalniņu un saksofonistu Raivo Stašānu.

◊ 12. februārī Nīgrandes pagasta Kalnu kultūras namā "Art & Wine" meistarklase gleznošanā "Pārsteigums viņam...".

◊ 18. februārī Saldus Bērnu un jaunatnes centrā Valentīndienas balle "Frauenburgas mīlestības nakts" ar pārsteigumiem, foto stūrīti un atrakcijām. Bet Brocēnu Kultūras centrā balle "Mīlestība. Romantika. Deja" kopā ar grupu "Pipari" un profesionālu fotogrāfu.

◊ 25. februārī Ventspils Pārventas bibliotēkā būs skatāms koncertuzvedums "Nestāstot". Spāņu kameramūzika, deja un Agra Daņileviča dzeja par mīlestību. Horeogrāfa Agra Daņileviča mīlestībai veltītā dzeja sasauksies ar deju, kaisles pilnās spāņu mūzikas ritmiem un smeldzīgo liriku. Mūzika, deja un dziesma izdejos un izdziedās mīlestības stāstus, tos... nestāstot.

◊ Februārī Brocēnu bibliotēkā izstāde par svecēm "Gaisma, kas silda un apņem cilvēku ar savu burvību".